

تسهیل تجارت با استفاده از ابزارهای دیجیتال

بهمن ۱۴۰۱

معاونت بررسی های اقتصادی
اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

تهیه کننده: مهسا رجبی نژاد

ناظر: سارا محمدی و عاطفه قاسمیان

واحد گردآوری و تحلیل آمارهای اقتصادی

معاونت بررسی‌های اقتصادی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

بهمن ۱۴۰۱

از طریق پست الکترونیکی زیر می‌توانید پیشنهادهای و نظرات اصلاحی خود را به واحد مربوطه منعکس نمایید:

economic.tccim@gmail.com

استفاده از مطالب این گزارش با ذکر منبع بلامانع است.

فهرست مطالب

مقدمه

در حال حاضر، جهان در حال گذار از یک دوره صنعتی متکی بر منابع طبیعی به سوی یک دوره متکی بر دانش مبتنی بر مهارت‌ها، آموزش، پژوهش و توسعه است. در این میان، ظهور فناوری‌های ارتباطی جدید، امکان شکل‌دهی اقتصاد جهانی را فراهم می‌آورند. فعالیت‌های تجاری در یک مکان می‌توانند فعالیت‌های سایر مکان‌ها را تحت تأثیر قرار دهند. از این رو، تسهیل در روند تجارت از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده که در این راستا یکی از اقدامات صورت گرفته دیجیتالی شدن فرایندهای گمرکی است. در این گزارش به اهمیت دیجیتالی شدن فرایندهای گمرکی، مدل بلوغ گمرک دیجیتال، سیستم‌های متفاوت مورد استفاده کشورها، وضعیت ایران در تبادل دیجیتال داده‌های گمرکی و اثر دیجیتالی‌سازی فرایندهای گمرکی در بهبود شاخص‌های تجاری پرداخته می‌شود.

اهمیت دیجیتالی شدن فرایندهای گمرکی

بشر همواره در طول تاریخ به دنبال یافتن راهکارهایی برای تسهیل روند و افزایش سرعت مبادلات بازرگانی و تجاری بوده است. در همین راستا، ادارات گمرک چندین دهه است که در حال بررسی دیجیتالی شدن فرایندهای گمرکی هستند. امروزه، تقریباً همه گمرکات، از یک نوع سیستم کامپیوتری برای فرایندهای ترخیص کالا استفاده می‌کنند. در مسیر تحول دیجیتالی شدن گمرک، همزمان با تکامل یا ظهور فناوری‌های جدید فناوری اطلاعات، استفاده از پنجره واحد تجارت فرامرزی و سیستم‌های تبادل داده‌های گمرکی از جمله راهکارهایی است که بسیاری از کشورها چه به صورت فیزیکی و چه به صورت الکترونیک در پیش گرفته‌اند. این ابزارها، ارتباطات هماهنگ را میان طرف‌های تجاری تقویت می‌کند، کشورها را قادر می‌سازند با مدرن‌سازی سیستم‌های مدیریت گمرکی، داده‌های تجاری به‌روز و مورد نیاز را تولید کنند و همچنین برای اطمینان از پایداری سیستم‌ها و مالکیت آن توسط کشورهای کاربر و همسویی مقررات تجارت داخلی با هنجارهای بین‌المللی، ظرفیت‌سازی انجام شود.

به طور کلی، تبادل داده‌ها و همکاری با اپراتورهای تجارت الکترونیکی، یکپارچه‌سازی ترخیص کالا از گمرک را به همراه خواهد داشت، لذا اطلاعات لازم برای دستیابی به اهداف مشترک در اختیار هر دو طرف قرار می‌گیرد. هنگامی که تبادل اطلاعات انجام شود، گمرک اطلاعات لازم در زمینه محموله‌ها، مانند توضیحات، ارزش و مبدا را در اختیار خواهند داشت که به آنها امکان ارزیابی بهتر ریسک را می‌دهد. استفاده از برنامه‌های تبادل داده‌های گمرکی همچنین نقش مهمی در کاهش میزان اسناد کاغذی و هزینه‌های اداری ایفا می‌کند. علاوه بر این، بهره‌برداری از این سیستم‌ها می‌تواند حجم قاچاق کالا را کاهش دهد.

مدل بلوغ گمرک دیجیتال؛ ابزاری برای تبادل داده های گمرکی

سازمان جهانی گمرک، در سال ۲۰۰۳ مدلی را به منظور پوشش الزامات امنیت زنجیره تامین تحت عنوان «بلوغ گمرک دیجیتال سازمان جهانی گمرک (WCO DM)» معرفی کرد. بر اساس این مدل، قابلیت یک سیستم فناوری اطلاعات برای تعامل با سیستم‌های دیگر چه در سطح ملی و چه در سطح بین‌المللی، در یک محیط پنجره واحد رقم می‌خورد که شاخص اولیه برای ارزیابی سطح بلوغ اداره گمرک از نظر دیجیتالی شدن است. یک شرط اساسی برای ارتباط موفق بین افراد این است که همه آنها به یک زبان صحبت کنند. این مورد برای ارتباط بین سیستم‌های الکترونیکی نیز صادق است. یک زبان مشترک برای اطمینان از اینکه اطلاعات به طور یکپارچه در سیستم‌های مختلف فناوری اطلاعات جریان دارد، مورد نیاز است. در این راستا سازمان جهانی گمرک از طریق تیم پروژه‌های مدل داده (DMPT)، مدل داده (WCO DM) را توسعه داده و در حال حفظ آن است.

WCO DM مجموعه‌ای کاملاً ساختار یافته، هماهنگ، استاندارد شده و قابل استفاده مجدد از تعاریف داده‌ها^۳ و پیام‌های الکترونیکی است که برای برآورده کردن الزامات عملیاتی و قانونی آژانس‌های نظارتی فرامرزی، از جمله گمرک، که مسئول مدیریت مرز هستند، به کار می‌رود. به عنوان یک استاندارد جهانی، WCO DM به گونه‌ای سازماندهی شده که ماهیت پیچیده الزامات داده برای رویه‌های مختلف فرامرزی را می‌توان به شیوه‌ای ساده، سازگار و هماهنگ توسعه داد. در واقع WCO DM یک زبان جهانی برای فرآیندهای گمرکی است که همکاری دیجیتال بین سازمانی را در سطوح ملی و بین‌المللی تسهیل می‌کند. این مدل همچنین برای تسهیل کار فعالان اقتصادی در انجام الزامات نظارتی ایجاد شده است. مطابق ضمیمه عمومی کنوانسیون تجدیدنظر شده کیوتو^۴، گمرکات حق تعیین داده‌های مورد نیاز برای اظهارنامه گمرکی را برای خود محفوظ می‌دارند. بنابراین، هر کشوری که از WCO DM استفاده می‌کند ممکن است داده‌های متفاوتی را درخواست کند. با این حال، همه آنها باید از یک زبان مشابه استفاده کنند.

به عبارت دیگر، هر جا که استاندارد مورد استفاده قرار می‌گیرد، فعالان اقتصادی می‌توانند داده‌های مورد نیاز را به همان روش ارائه کنند. این بدان معناست که آنها مجبور نیستند روش‌های مختلفی را برای انجام الزامات به کار گیرند، لذا به طور قابل توجهی هزینه و پیچیدگی پیروی از تشریفات صادرات یا واردات را کاهش می‌یابد، زیرا اپراتورها اساساً می‌توانند از یک سیستم برای مطابقت با الزامات دولت‌های مختلف استفاده کنند.

¹ Digital Customs Maturity Model

² Data Model Projects Team

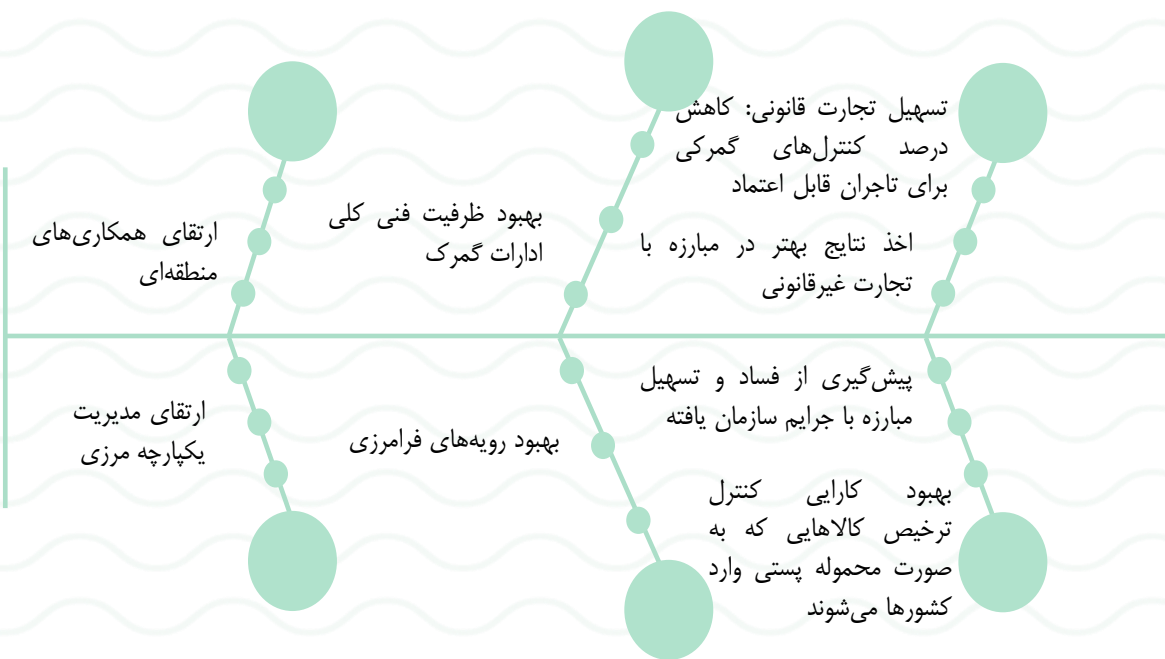
⁴ General Annex of the Revised Kyoto Convention (GA – RKC)

^۳ تجزیه و تحلیل داده‌های موجود جمع‌آوری شده توسط افراد یا موسسات دیگر برای هدف تحقیقاتی جدید.

سیستم SEED؛ ابزاری برای تبادل داده های گمرکی

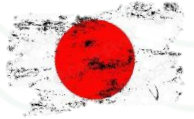

در منطقه اروپا، برخی از اعضا سیستم‌هایی را پیاده‌سازی کرده‌اند که امکان تبادل الکترونیکی اطلاعات با اپراتورهای تجارت الکترونیک را در جهان فراهم می‌کند. کشورهای عضو اتحادیه اروپا می‌توانند با استفاده از این سیستم به راحتی به اظهارنامه‌ها و داده‌های محموله‌های قبلی در سیستم رایانه‌ای اپراتور اقتصادی دسترسی داشته باشند. برای مثال، کشورهای منطقه بالکان غربی تحت عنوان سیستم تبادل الکترونیکی سیستماتیک داده‌ها (SEED) در بین ادارات گمرکات به تبادل داده‌های گمرکی می‌پردازند. هدف از این پروژه حمایت از گمرکات ذینفعان در تلاش آنها برای پیاده‌سازی سیستم SEED برای تبادل اطلاعات قبل از ورود است. با اجرای SEED، ادارات گمرک عضو باید ظرفیت اداری خود را در زمینه فناوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل ریسک، افزایش درآمد و پیشگیری یا مبارزه با تجارت غیرقانونی و در عین حال بهبود همکاری‌های منطقه‌ای افزایش دهند. در صورتی که تجزیه و تحلیل داده‌ها به درستی انجام شود می‌تواند مزایای روبرو را برای کشورهای می‌کنند داشته باشد:

سیستم NACCS؛ ابزاری برای تبادل داده های گمرکی

ژاپن به منظور ایجاد زمینه مناسب برای انجام تجارت بدون کاغذ، در سال ۱۹۷۸ سیستمی به نام ناکس ۵ را طراحی و معرفی کرد که بعدها به شکل سیستم پنجره واحد تکامل یافت. درحقیقت، پنجره واحد الکترونیک برای فرایندهای تجاری در ژاپن به وسیله ناکس و مبتنی بر قانون ویژه فرایندهای صادرات و واردات از طریق «سیستم پردازش الکترونیک داده‌ها» توسعه پیدا کرد که دارای دو بخش هوایی و دریایی بود. ویژگی اصلی سیستم ناکس این بود که فرایندهای اداری را به انجام می‌رساند و برای مدیریت حمل و نقل محموله‌ها و ارتباط میان کاربران سیستم، داده‌خوان‌های مرکزی را به وجود می‌آورد. انتقال از سیستم ناکس به سیستم پنجره واحد به صورت مرحله‌ای طی شد. در مرحله نخست که خدمات تک‌مرحله‌ای نامیده شد، رایانه‌ای کردن همه فرایندهای اداری مربوط در سال ۱۹۹۷ محقق شد. پس از تکمیل رایانه‌ای شدن، تلاش‌ها بر ایجاد رابط بین سیستم‌ها برای همکاری‌های داخلی و بین‌المللی تمرکز پیدا کرد.

¹ Nippon Automated Cargo And Port Consolidated System (NACCS)

سیستم ASYCUDA؛ ابزاری برای تبادل داده های گمرکی

ASYCUDA

سیستم خودکار داده‌های گمرکی (ASYCUDA) یک سیستم کامپیوتری مدیریت گمرک است که اکثر رویه‌های تجارت خارجی را پوشش می‌دهد. این برنامه فهرست بارها و اظهارنامه‌های گمرکی را به همراه رویه‌های حسابداری و ترانزیت رسیدگی می‌کند. این برنامه همچنین می‌تواند برای تجزیه و تحلیل اقتصادی آماری، داده‌های تجاری را تولید کند. برنامه سیستم خودکار داده‌های گمرکی توسط آنکتاد توسعه یافته است.

ASYCUDA از کدها و استانداردهای بین‌المللی توسعه یافته توسط سازمان بین‌المللی استاندارد، سازمان جهانی گمرک و سازمان ملل متحد استفاده می‌کند. این برنامه همچنین قابلیت تطبیق با ویژگی‌ها، تعرفه‌ها و قوانین ملی هر کشور را نیز دارد. شایان ذکر است، در حال حاضر سیستم‌های ASYCUDA در ۱۰۲ کشور و منطقه در حال اجرا یا پیاده‌سازی هستند. نکته قابل توجه در خصوص این برنامه رایگان بودن آن بوده که کشورهای کمتر توسعه یافته و در حال توسعه بتوانند سیستم‌های گمرک خود را از حالت کاغذی خارج و در ادامه بتوانند برای تسهیل در روند تجارت، به تبادل داده‌های گمرکی با سایر کشورها بپردازند. در ادامه، وضعیت کشورهای بنگلادش، اردن، سوریه و ترکمنستان که از سیستم ASYCUDA به طور موفق استفاده کردند مورد بررسی قرار می‌گیرد.

معاونت بررسی‌های اقتصادی

• تسریع روند ترخیص کالاهای گمرکی برای واردات در سال ۲۰۲۱:۸۲ درصد اظهارنامه ها ظرف ۳ روز ارزیابی و ۷۳ درصد وظایف مربوط به اظهارنامه ها و مالیات ها در عرض ۳ روز پرداخت شدند.

- دسترسی ایمن به سیستم خودکار داده های گمرکی جهان
- کاهش دخالت انسان
- ردیابی کامل کالاهای انتقال یافته از یک ایستگاه به ایستگاه دیگر
- تولید کامل، دقیق و به موقع داده های تجارت
- افزایش مستمر درآمد سالیانه: طی سال های ۲۰۱۷-۲۰۲۱، درآمد متوسط سالیانه ۱۱ درصد افزایش یافته است.
- تجارت بین المللی تسهیل و تشویق شده: بیش از ۲۵ هزار فهرست کل بارها در سال ۲۰۲۱ در مقایسه با بیش از ۱۴ هزار در سال ۲۰۱۷، همچنین پردازش بیش از ۳.۹ میلیون اظهارنامه در سال ۲۰۲۱ در مقایسه با بیش از ۳.۲ میلیون در سال ۲۰۱۷

سیستم ASYCUDA / تجربه بنگلادش

برقراری ارتباط گمرک و PGAها

بنگلادش

وضعیت

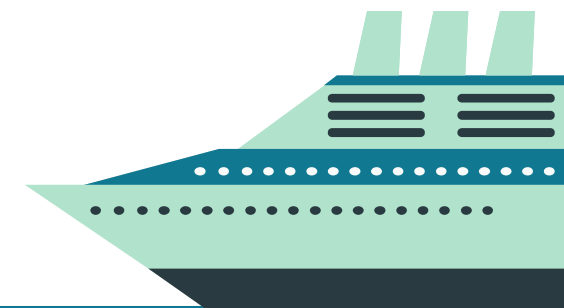

راه حل

ایجاد تبادل امن داده بین سیستم خودکار داده های گمرکی جهان و:

- بانکها به منظور ارائه اطلاعاتی مانند پرداخت مالیات، مجوز صادرات و اعتبار اسنادی
- سامانه مدیریت مالیاتی جهت اطلاع رسانی وصول مالیات
- سیستم مدیریت ترمینال کانتینری، به منظور راهنمایی مقامات بندری برای زمان آزادسازی کانتینرها
- معامله گرانی که از طریق پیامک/ایمیل در جریان فرآیند اظهارنامه قرار گرفتند

از سال ۲۰۱۶، هیئت ملی درآمد بنگلادش، PGAها را در سیستم خودکار داده های گمرکی جهان ادغام کرده تا تبادل اطلاعات با سیستم های خارجی را بهبود بخشد و کارایی فرایند ترخیص کالا را افزایش دهد.

سیستم ASYCUDA / تجربه بنگلادش

بنگلادش

برقراری ارتباط
گمرک و PGAها

اظهارنامه های ارسال شده از طریق سیستم خودکار داده های گمرکی جهان در کمتر از ۳ روز پردازش شدند

۸۲٪

کووید-۱۹

حجم فعالیت (۲۰۲۱) - تعداد

۲۵,۸۱۲ فهرست کل بارهای گمرکی

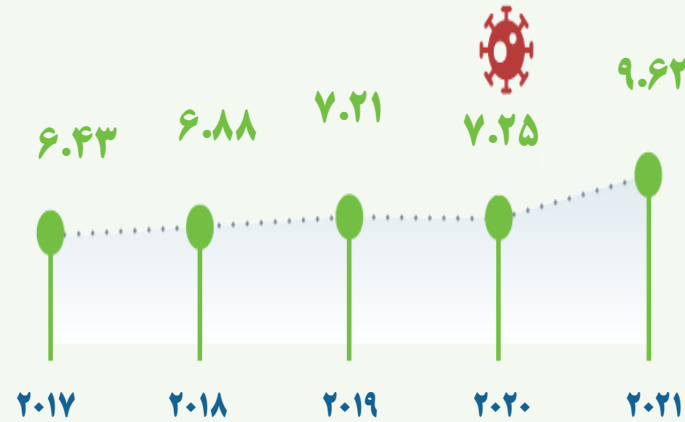
۲,۳۴۹,۲۲۶ بارنامه گمرکی

۱,۸۷۷,۵۶۷ اظهارنامه واردات

۲,۰۴۴,۷۲۶ اظهارنامه صادرات

۱,۳۸۷,۳۵۹ تعداد کانتینرهای معادل ۲۰ فوت در بنادر دریایی

سیر تکاملی درآمد سالیانه گمرک (میلیارد دلار)

تعداد کل گمرکات

۳۱ کامپیوتری

۱۵ مبتنی بر کاغذ

افراد آموزش دیده

صادرات (۲۰۲۱)

۴۰.۸

میلیارد دلار

واردات (۲۰۲۱)

۸۴.۷

میلیارد دلار

معاونت بررسی های اقتصادی

سیستم ASYCUDA / تجربه اردن

پایداری سیستم و مالکیت

اردن

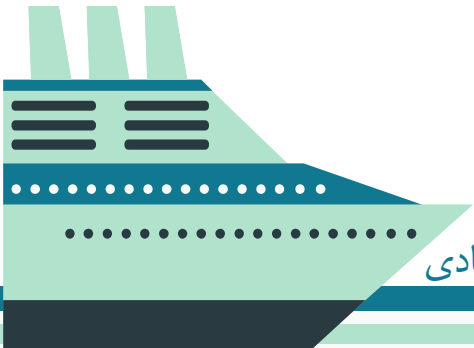
اردن توانسته سیستم خودکار داده‌های گمرکی خود را حفظ و توسعه دهد و از طریق این سیستم، به پوشش نیازهای خود و تسهیل تجارت بین‌المللی ادامه دهد.

تعدادی از اعضای تیم ملی سیستم خودکار داده‌های گمرکی اردن، با تکیه بر تجربه به دست آمده در سیستم ملی، توانستند با موفقیت برای موقعیت‌هایی به عنوان کارشناسان بین‌المللی آنکتاد درخواست دهند.

- گمرک اردن تصمیم گرفت که یک تیم ملی قوی بسازد تا نسخه سفارشی سیستم خودکار داده‌های گمرکی خود را حفظ و توسعه دهد. این انتخاب به این معنی بود که آنها دیگر برای عملکرد خوب سیستم فناوری اطلاعات گمرک خود، به بودجه خارجی وابسته نیستند. در پایان پروژه آنکتاد، یک تیم ملی کاملاً آموزش دیده برای مدیریت کامل سیستم خودکار داده‌های گمرکی جهان در اردن مجهز شد. اردن، مانند سایر کشورهای کاربر سیستم خودکار داده‌های گمرکی جهان، این سیستم را برای کشور خود ملی‌سازی کرده است. بنابراین، گمرک اردن می‌تواند سیستم را به بهترین نحوی که صلاح می‌داند، اجرا و تغییر دهد.

از سال ۱۹۹۷، اردن چندین نسخه مختلف از نرم افزار مدیریت گمرک سیستم خودکار داده‌های گمرکی را اجرا کرده است. انتشار موفقیت آمیز آخرین نسخه سیستم خودکار داده‌های گمرکی جهان، در مارس ۲۰۱۰ تکمیل شد و پروژه مربوط به کمک فنی آسی‌کودا مرتبط با آن در سال ۲۰۱۵ به پایان رسید. از آنجایی که نصب سیستم خودکار داده‌های گمرکی جهان با بودجه دولتی اردن امکان‌پذیر نبود، برای مدت محدودی از طریق تامین‌کنندگان بین‌المللی تامین شد.

معاونت بررسی‌های اقتصادی

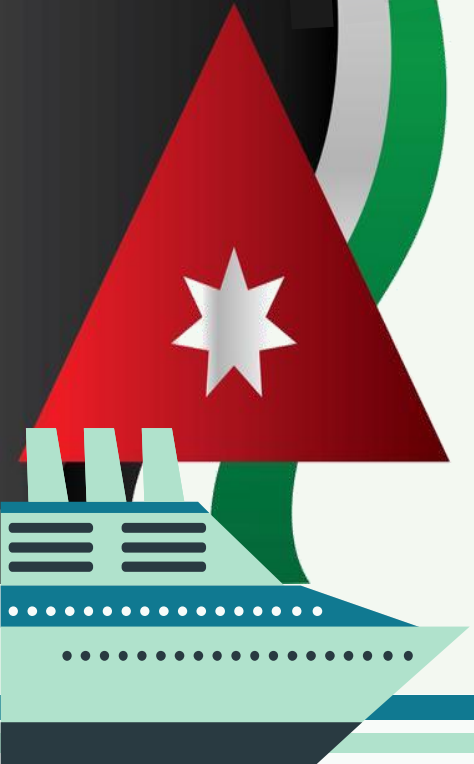

سیستم /ASYCUDA / تجربه اردن

اردن

پایداری سیستم و مالکیت

- حجم فعالیت (۲۰۲۱)
- ۸۰۴,۰۰۲ اظهارنامه های گمرکی
- ۱۹۸,۳۲۰ اظهارنامه های ترانزیت
- ۳۵۰,۶۶۰ تعداد کامیون های ورودی به کشور در سال ۲۰۲۱

معاونت بررسی های اقتصادی

سیستم ASYCUDA / تجربه سوریه

سوریه

گمرک سوریه از سیستم خودکار داده‌های گمرکی جهان، برای پردازش رویه‌های تجارت خارجی و نظارت بر عملیات در گذرگاه‌های مرزی که اغلب دسترسی به آنها از طریق جاده بسیار دشوار بود، استفاده کرده است. این سیستم با حمایت مداوم از گمرک، حتی در شرایط چالش برانگیز، تاب‌آوری و انعطاف نشان داده است.

• پروژه سیستم خودکار داده‌های گمرکی جهان بر ایجاد زیرساختی تاب‌آور و مالکیت خود کشورها بر سیستم خودکار داده‌های گمرکی متمرکز شد:

- سخت‌افزاری توسط کارشناسان برنامه انتخاب شد تا چندین سال دوام بیاورد
- اجرای امکانات پشتیبان‌گیری برای اطمینان از ایمن بودن سیستم
- سیستم خودکار داده‌های گمرکی جهان به خرید، تعمیر و نگهداری نرم‌افزار اضافی نیاز ندارد و ارتقا غیرضروری است.
- پیاده‌سازی سیستم خودکار داده‌های گمرکی جهان و آموزش‌های مرتبط با آن، برای اطمینان از مالکیت گمرک سوریه و کارکنان آن بر سیستم طراحی شده است. بنابراین، کارکنان هر کشور برای راه‌اندازی سیستم بدون نیاز به تخصص خارجی به طور کامل آموزش دیده‌اند.

در سال ۲۰۱۹، به دنبال لغو محدودیت‌های سفر به سوریه برای کارکنان سازمان ملل، گمرک و کارشناسان سوریه، سیستم خودکار داده‌های گمرکی جهان را به آخرین نسخه ارتقا دادند.

از سال ۲۰۱۱، به دلیل بحران سیاسی به وجود آمده در سوریه، کارکنان بین‌المللی آنکتاد قادر به ارائه کمک‌های فنی در محل، به گمرک سوریه، با نصب، بهبود و نگهداری آخرین بروزرسانی‌های سیستم خودکار داده‌های گمرکی جهان نبوده‌اند. علاوه بر این، محاصره اقتصادی، تهیه سخت‌افزار و نرم‌افزار جدید را از طریق تامین‌کنندگان بین‌المللی برای دولت سوریه دشوار کرد.

سیستم ASYCUDA / تجربه سوریه

تاب‌آوری عملیاتی سوریه

۹۸٪

واردات و صادرات از پایان سال ۲۰۱۰ از طریق سیستم خودکار داده‌های گمرکی جهان پردازش شده است.

۲۸ کامپیوتری

تعداد کل گمرکات

۰ مبتنی بر کاغذ

افراد آموزش دیده

۱۲۵ مرد

۷۵ زن

حجم فعالیت (۲۰۲۱)

۷۴۳

فهرست کل بارهای گمرکی

۳۱,۳۲۰

بارنامه گمرکی

۳۶,۸۸۰

اظهارنامه واردات

۴۰,۹۹۲

اظهارنامه صادرات

۱۲,۷۱۲

اظهارنامه ترانزیت

صادرات (۲۰۲۱)

۹۰۰

میلیون دلار

واردات (۲۰۲۱)

۵.۶۰۰

میلیون دلار

معاونت بررسی‌های اقتصادی

سیستم ASYCUDA / تجربه ترکمنستان

در تمامی ۵۲ گمرک ترکمنستان موارد زیر اجرا شده است:

- اتوماسیون ترانزیت در کریدورهای ملی و منطقه‌ای
 - تبادل اطلاعات تجارت با افغانستان
 - محیط انعطاف‌پذیر برای پیکربندی و تولید گزارش‌های کسب‌وکار
 - بهبود گزارش‌دهی از آمار تجارت
 - ارائه خدمات چند زبانه (به زبان انگلیسی و ترکمنی)
- پس از موفقیت اجرای سیستم خودکار داده‌های گمرکی جهانی، دولت ترکمنستان درخواست ساخت یک پنجره واحد الکترونیکی مبتنی بر سیستم خودکار داده‌های گمرکی، شامل ۱۶ آژانس دولتی مشارکتی را درخواست کرد.

معاونت بررسی‌های اقتصادی

از نوسازی گمرک تا
ساخت یک پنجره واحد

خدمات گمرکی دولتی ترکمنستان و برنامه آسی‌کودا (سیستم خودکار داده‌های گمرکی)، یک پروژه همکاری فنی را برای بهبود ظرفیت عملیاتی گمرک، تسهیل تجارت، تقویت ظرفیت کشور برای ترانزیت و تضمین رشد اقتصادی، از طریق خروج از سیستم خودکار داده‌های گمرکی جهانی اجرا کردند.

ترکمنستان

از سال ۲۰۱۹، خدمات گمرکی دولتی ترکمنستان (SCS) به دنبال نوسازی رویه‌های گمرکی؛ تسهیل در اظهارنامه الکترونیکی کالا؛ معرفی تعرفه گمرکی یکپارچه؛ بهبود نظارت و کنترل عملیات ترانزیتی؛ پیاده‌سازی یک سیستم مدیریت ریسک مدرن مطابق با استانداردهای بین‌المللی و بهترین شیوه‌ها و ادغام آژانس‌های دولتی مشارکتی دخیل در فرآیند ترخیص گمرکی، بود.

سیستم ASYCUDA / تجربه ترکمنستان

ترکمنستان

از نوسازی گمرک تا ساخت یک پنجره واحد

کاهش ۱۴ برابری

زمان ترخیص کالا به دنبال اجرای سیستم خودکار داده‌های گمرکی جهان

۵۲ کامپیوتری

۰ مبتنی بر کاغذ

حجم فعالیت (۲۰۲۱)

۶۵,۰۰۰

اظهاریانه واردات

۵۰,۰۰۰

اظهاریانه صادرات

۳۵۰,۰۰۰

اظهاریانه ترانزیت

+۱۷۰۰

افراد آموزش دیده

صادرات (۲۰۲۱)

۷.۸

میلیارد دلار

واردات (۲۰۲۱)

۴.۱

میلیارد دلار

سامانه جامع امور گمرکی / ابزاری برای تبادل داده های گمرکی

ایران طی سالهای ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱ از سیستم خودکار داده‌های گمرکی (ASYCUDA) استفاده کرده که طی مدت مذکور باعث پیشرفت در نظام گمرکی کشور شده است. پس از آن به دلیل متفاوت بودن شرایط گمرکی ایران و همچنین عدم وجود زیرساخت کافی برای پیاده‌سازی ASYCUDAWorld، تهیه سامانه جامع امور گمرکی کشور به دانشگاه تهران واگذار شد که از سال ۱۳۹۱ تاکنون این سیستم به جای سیستم ASYCUDA در نظام گمرکی کشور مورد استفاده قرار می‌گیرد. در حال حاضر مقدمات تبادل داده‌های گمرکی با ۸ کشور محیا شده، که ۲ کشور (ترکیه و آذربایجان) از تعداد مذکور در مرحله آزمایش قرار دارند. شایان ذکر است در حال حاضر به طور رسمی تبادل داده‌های گمرکی با هیچ کشوری صورت نمی‌گیرد. طبق مذاکرات صورت گرفته با گمرک جمهوری اسلامی ایران، سامانه جامع امور گمرکی کشور، سامانه‌ای پیشرفته بوده که توانایی تبادل داده‌های گمرکی با کلیه کشورهای جهان را دارد.

اثر دیجیتالی سازی فرایندهای گمرکی در بهبود شاخص های تجاری

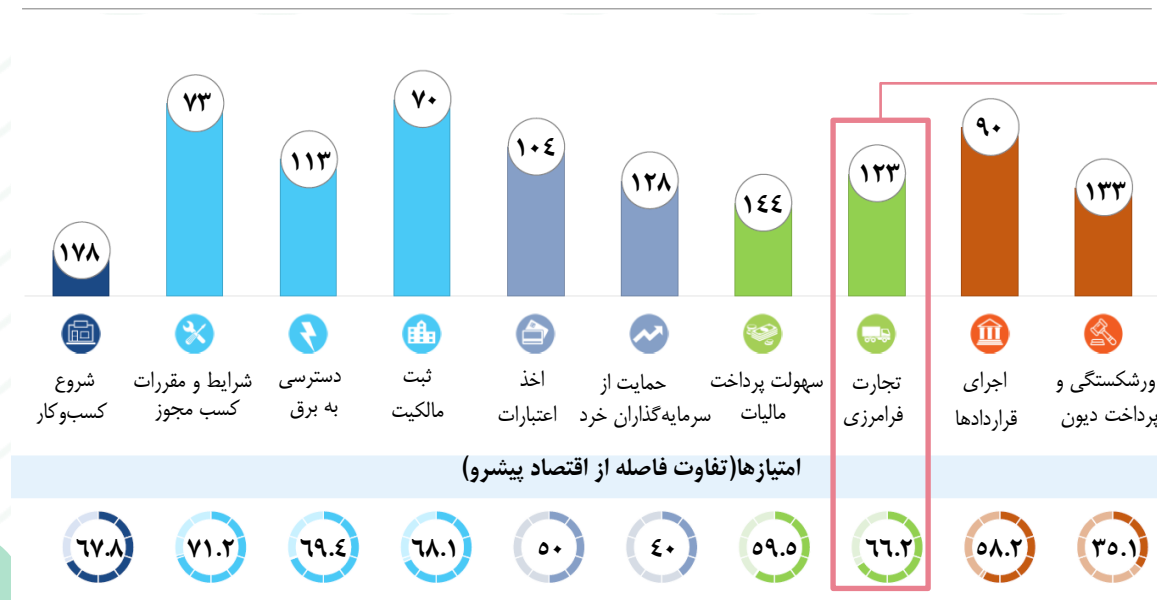
دیجیتالی سازی فرایندهای گمرکی از ابعاد گوناگونی، تجارت کشورها را تحت تاثیر قرار می دهد. یکی از شاخص هایی که تاثیر این اقدام را طی سال های قبل، به وضوح نشان داده، شاخص تجارت فرامرزی است. این شاخص که تا سال ۲۰۲۰، به طور مستمر هر ساله توسط بانک جهانی محاسبه شده، کشورهای جهان را بر اساس اقداماتی که در راستای تسهیل تجارت (به واسطه کاهش زمان و هزینه های مرتبط با انطباق اسنادی، انطباق مرزی و حمل و نقل داخلی) انجام داده اند، رتبه بندی کرده است. مطابق با اطلاعات منتشر شده در آخرین گزارش سهولت کسب و کار بانک جهانی، بسیاری از اقتصادها، با استفاده از برنامه های الکترونیک تبادل داده های گمرکی و یا ایجاد پنجره واحد الکترونیک، زمان انجام فرایندهای گمرکی و انطباق اسنادی و مرزی را کاهش داده اند که در نهایت منجر به بهبود امتیاز این کشورها در شاخص تجارت فرامرزی شده است. از جمله کشورهای موفق در زمینه اجرای سیستم های تبادل داده های گمرکی می توان به کشورهای افغانستان، گرانادا و جامائیکا در سال ۲۰۱۶ و آنگولا و لسوتو در سال ۲۰۱۸ اشاره کرد. شایان ذکر است این کشورها از سیستم ASYCUDAWorld استفاده کرده اند. جدول زیر، کشورهایی را نشان می دهد که در راستای سهولت تجارت، اقدام به ایجاد و ارتقا پنجره واحد طی سال های اخیر نموده اند و اقدام آنها نیز در نهایت، منجر به تسهیل تجارت شده است.

کشور	سال	اقدام
بحرین	۲۰۱۹	کاهش زمان مورد نیاز برای واردات از طریق ارتقای سیستم پنجره واحد فرامرزی
چین	۲۰۱۹	کاهش زمان و هزینه صادرات و واردات با اجرای پنجره واحد از طریق حذف هزینه های اداری، افزایش شفافیت و تشویق رقابت
جمهوری کنگو	۲۰۱۹	کاهش زمان مورد نیاز برای واردات از طریق اجرای سیستم پنجره واحد تجارت ملی
رواندا	۲۰۱۴	سهولت در انجام تجارت از طریق اجرای سیستم الکترونیکی پنجره واحد در مرزها
عربستان سعودی	۲۰۲۰	سرّیع تر کردن امکان بازرسی های مبتنی بر ریسک و راه اندازی، واردات و صادرات از طریق تقویت پنجره واحد تجارت الکترونیکی، ارتقای زیرساخت ها در بندر جده از طریق پلت فرم آنلاین برای صدور گواهینامه کالاهای وارداتی
ترکیه	۲۰۱۹	کاهش زمان و هزینه صادرات و واردات از طریق اقدامات خلاقانه گوناگون از جمله گسترش عملکرد پنجره واحد تجارت ملی، تقویت سیستم مدیریت ریسک و کاهش هزینه های کارگزاران گمرکی
اوگاندا	۲۰۱۹	کاهش زمان مورد نیاز برای صادرات و واردات با اجرای بیشتر قلمرو گمرکی واحد و همچنین با توسعه پنجره واحد الکترونیکی و مرکز پردازش اسناد متمرکز

اثر دیجیتالی سازی فرایندهای گمرکی در بهبود شاخص های تجاری

شاخص سهولت انجام کسب و کار		جمهوری اسلامی ایران	
رتبه	امتیاز	منطقه	خاورمیانه و شمال آفریقا
۱۲۷	۵۸.۵	طبقه بندی درآمد	متوسط - بالا
		جمعیت	۸۲ میلیون نفر
		شهر مبنا	تهران

نتایج آخرین گزارش سهولت کسب و کار منتشر شده در سال ۲۰۲۰ همچنین برای ایران نشان می دهد در زیرشاخص تجارت فرامرزی، امتیاز کشور ۶۶.۲ بوده که آن را در جایگاه ۱۲۳ در میان ۱۹۰ کشور مورد بررسی قرار می دهد. علی رغم اقدامات مفیدی که در زمینه توسعه و بهبود خدمات صادرات و واردات از طریق پنجره واحد ملی شامل بهبود فرآیند بارگذاری اسناد صادرات و واردات و همچنین بهبود فرایند بازرسی و اداری برای صادرات و واردات در سال ۲۰۱۹ انجام شده، امتیاز ایران در زیرشاخص تجارت فرامرزی در سال ۲۰۲۰ بدون تغییر باقی مانده و از لحاظ رتبه ای با ۲ پله سقوط همراه بوده است. بررسی مولفه های این زیرشاخص نشان می دهد طی یک سال، اجرایی شدن این اقدامات، نتوانسته منجر به بهبود زمان و هزینه های مربوط به صادرات و واردات برای ایران شود.

امتیاز	زمان صادرات	امتیاز	زمان واردات
۸۳.۷	انطباق اسنادی	۸۱.۱	انطباق اسنادی
۴۹.۸	انطباق مرزها	۳۷.۱	انطباق مرزها
	هزینه صادرات		هزینه واردات
۸۷.۱	انطباق اسنادی	۸۵	انطباق اسنادی
۴۵	انطباق مرزها	۶۰.۸	انطباق مرزها

اقدامات	سال
کاهش زمان صادرات و واردات از طریق نصب و راه اندازی اسکندر در بنادر شهید رجایی و سازماندهی مجدد دفاتر گمرکی برای جداسازی بازرسی کالاهای خاص (پتروشیمی و شیمیایی) از کالاهای عمومی	۲۰۰۹
توسعه و بهبود خدمات صادرات و واردات از طریق پنجره واحد ملی	۲۰۱۶
توسعه و بهبود خدمات صادرات و واردات از طریق پنجره واحد ملی شامل بهبود فرآیند بارگذاری اسناد صادرات و واردات و همچنین بهبود فرایند بازرسی و اداری برای صادرات و واردات که در نهایت موجب کاهش زمان و هزینه انطباق اسنادی شده است.	۲۰۱۹

نتیجه‌گیری

تسهیل در امر تجارت فرامرزی امری ضروری بوده که می‌تواند از طریق پیاده‌سازی سامانه پنجره واحد الکترونیک تجارت فرامرزی محقق شود. این سامانه با هدف افزایش کارایی و اثربخشی فرآیندهای تجاری، می‌تواند افزایش رضایتمندی بازرگانان و سایر ذینفعان، حداقل‌سازی هزینه، کاهش اسناد تجاری و تسریع در انجام عملیات و رویه‌های مربوط به صادرات، واردات و ترانزیت و نیز حذف اسناد کاغذی غیرضروری را در پی داشته باشد.

با وجود اینکه سامانه جامع امور گمرکی کار خود را از سال ۱۳۹۱ آغاز کرده، تاکنون نتوانسته کارایی لازم را برای تبادل داده‌های گمرکی به صورت رسمی با سایر کشورها داشته باشد. سوالی که در اینجا می‌تواند مطرح شود این است که آیا دلیل این امر محرمانه بودن اطلاعات تجارت ایران با سایر کشورها به دلیل مبادلات غیر رسمی بوده و یا به واقع این سیستم برخلاف ادعاهای صورت گرفته کارایی لازم جهت تبادل داده‌های گمرکی با سایر کشورها را ندارد.

- ASYCUDA Compendium 2022 digital connectivity for inclusive trade, United Nations, 2022.
- How digital connectivity facilitates inclusive global trade, UNCTAD, SEPTEMBER 22, 2022.
- What is eCustoms and what are the benefits?, EU4Digital, European Union, APRIL 24, 2020.
- EU SEED (Systematic Electronic Exchange of Data), Cross-Border Paperless Trade Data Base, United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific.
- Standards Toolkit for Cross-border Paperless Trade, ICC, 2022.
- WCO Study Report on Cross-Border E-Commerce, World Customs Organization, MARCH, 2017.
- Making digital collaboration possible: the WCO Data Model – latest developments and implementation guidance, WCO, 2022.
- Customs Data Exchange: UNCTAD ASYCUDA Experience, UNCTAD, JUNE 20, 2016.
- Doing Business 2020, World Bank
- Doing Business 2019, World Bank
- Doing Business 2018, World Bank
- قورچیان، نادرقلی و کرباسیان، مسعود. بررسی نظام مدیریت سازمان گمرک‌های جهان در قرن بیست و یکم به منظور ارائه مدل مناسب در کشور. پژوهشنامه اقتصادی دانشگاه علامه طباطبائی. ۱۳۸۶.
- مغربی، وحید و اخوان، قنادی. مطالعه تطبیقی پنجره واحد تجارت فرامرزی و تاثیر آن بر تسهیل تجارت و پیشگیری از قاچاق کالا (مطالعه موردی چند کشور منتخب). فصلنامه اقتصاد پنهان، دوره: ۴، شماره: ۱۷. ۱۳۹۸.
- گمرک جمهوری اسلامی ایران